

150. 1866

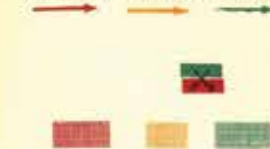
výročí bitvy

u Hradce Králové

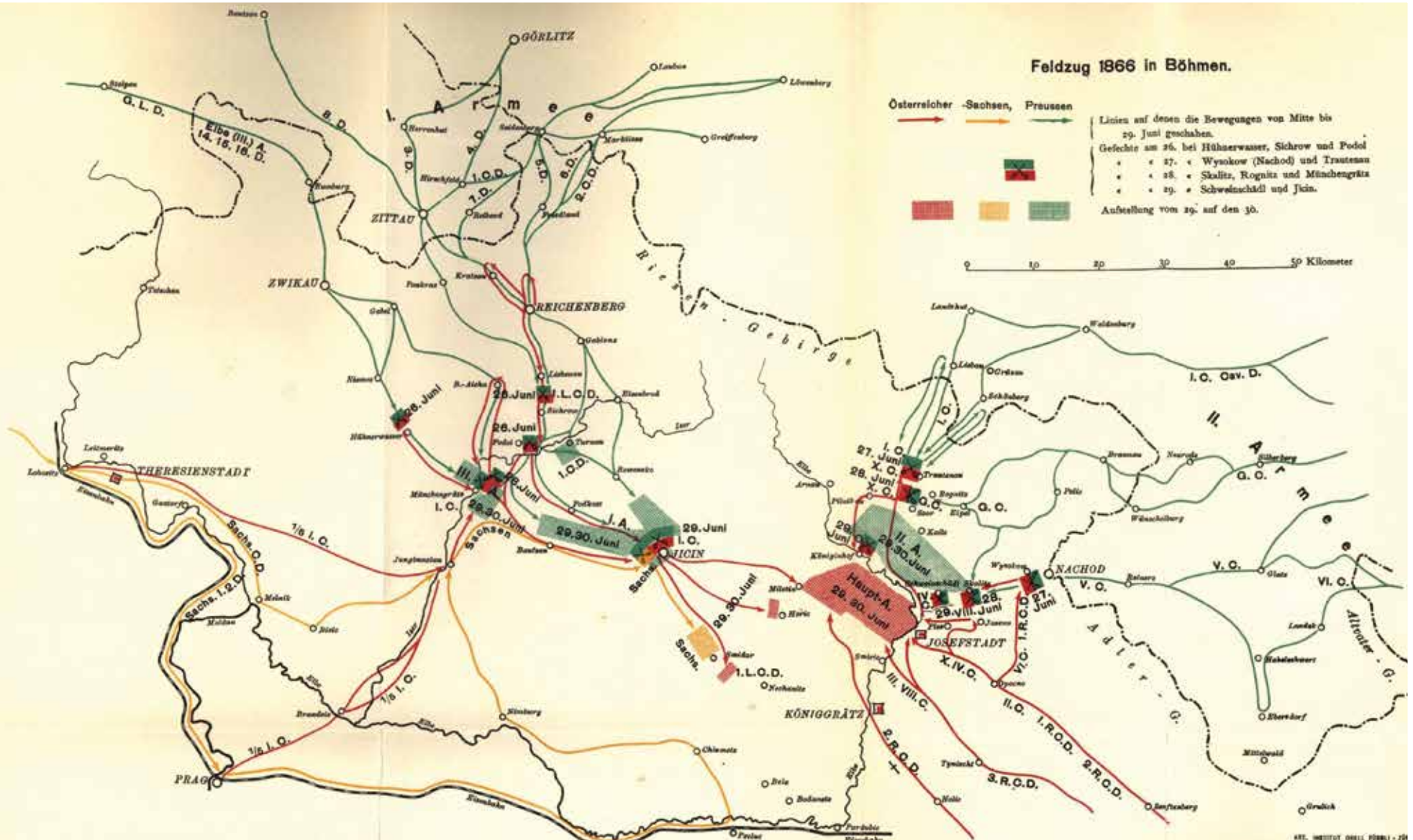
Feldzug 1866 in Böhmen.

Österreicher - Sachsen, Preussen

Linien auf denen die Bewegungen von Mitte bis 29. Juni geschahen.
 Gefechte am 26. bei Hühnerwasser, Sichrow und Podol
 * * 27. * Wysokow (Nachod) und Trautmann
 * * 28. * Skalitz, Rognitz und Mönchengrätz
 * * 29. * Schweinschädel und Jicin.
 Aufstellung vom 29. auf den 30.

0 10 20 30 40 50 Kilometer

Spor o hegemonii v Německu

Prusko-rakouský antagonismus naplno propukl poté, co na pruský trůn usedl král Friedrich II. a země domu habsburského zdědila Marie Terezie. Války o rakouské dědictví, do nichž se řadí i 1. a 2. slezská válka (1740–1742 a 1744–1745), znamenaly vzestup Pruska do pozice evropské mocnosti prvního řádu. Sedmiletá válka (1756–1763) a válka o bavorské dědictví (1778–1779) na tom již nedokázaly nic změnit. Obě země se ocitly na prahu konfliktu ještě několikrát poté.

Soupeření Rakouska a Pruska o hegemonii v německém prostoru na čas přerušily napoleonské války. Třetí koaliční válka roku 1805 a čtvrtá koaliční válka let 1806–1807 znamenaly v tomto ohledu úpadek pro obě mocnosti: hegemonem se dočasně stala napoleonská Francie. Po její porážce a internaci Napoleona I. na ostrově Svatá Helena nastolil křehkou rovnováhu sil mezi mocnostmi v letech 1814–1815 Vídeňský kongres. Zakonzervování politického stavu Evropy ale smetly revoluce roku 1848 a následné válečné konflikty, v nichž se Pruské království pokusilo získat silnější vliv v německé oblasti.

Mezi ně patřila i první šlesvická válka v letech 1848–1852, jejíž příčinou byl obojaký statut Sasko-lauenburského, Šlesvického a Holštýnského vévodství. Tato vévodství byla po léta spojena personální unií s Dánským královstvím, ale zároveň byla součástí Německého spolku. Silící oboustranný nacionalismus vedl k povstání německého etnika ve vévodstvích proti jejich nově ustanovenému panovníkovi, který se naopak snažil o připojení Šlesvicka k Dánské koruně. Do první války o Šlesvicko se na straně Německého spolku zapojila dočasně i pruská vojska, zatímco Rakouské císařství se v tomto konfliktu angažovat odmítlo. Po zásahu dalších evropských mocností, jmenovitě Ruska, Velké Británie a Francie, byl ale pruský král Friedrich Vilém IV. nucen své vojáky z polabských vévodství stáhnout.

Roku 1850 došlo v návaznosti na revoluční události let 1848–1849 v Německu ke krizi také v Hesenském kurfiřtství. Intervence pruského vojska, které v předchozích letech vojensky zasahovalo například v Bádensku, ale vyvolala negativní odezvu v dalších státech Německého spolku v čele s Rakouskem. Hrozící válečný konflikt se podařilo zažehnat, neboť Prusko po ruském nátlaku přijalo rakouské ultimátum a 29. listopadu 1850 podepsalo takzvanou olomouckou punktaci. Ta sice stanovovala rakousko-pruskou pluralitu při řešení spolkových problémů, ale byla chápána jako ponížení Pruska.

Ve Šlesvicku zatím dohořívala první šlesvická válka, v níž dánská vojska zlomila odpor německého vojska polabských vévodství, která bez podpory mocností podlehla početní přesile. Konflikt definitivně ukončil až Londýnský protokol, podepsaný 8. května 1852, který zajišťoval status quo ante bellum (tedy stejný stav jako před vypuknutím konfliktu), a znamenal tak de facto vítězství Dánska. To byla pro Prusko, které aspirovalo na post protektora polabských vévodství, další hořká pilulka.

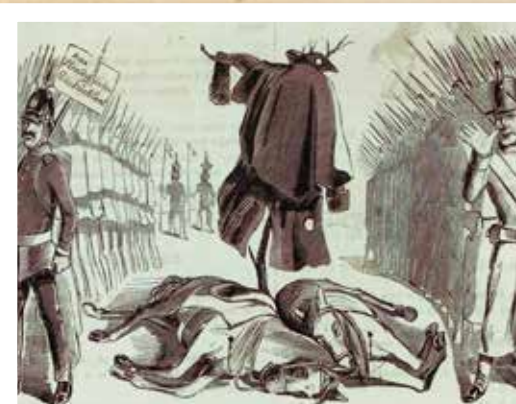
Vídeňský kongres na dobové britské karikatuře

Dánský král Friedrich VII. vstupuje do Flensburgu, hlavního německého města jižního Šlesvicka

Marie Terezie, Friedrich II. Pruský a Friedrich August II. Saský – hlavní protagonisté prusko-rakouských válek 18. století na alegorické rytině k uzavření drážďanského míru roku 1745

Přestřelka, která se strhla mezi rakouskými a pruskými vojáky u obce Bronnzell (dnes součást města Fulda) hrozila přerůst v ozbrojený konflikt mezi oběma největšími státy Německého spolku. Vedle několika raněných zaplatil životem jen jeden kůň, čímž vznikla ironická fráze „bronzellský šiml“. Dobová karikatura „bitvy národů“ u Bronnzellu 1850

Casus belli – příčina války

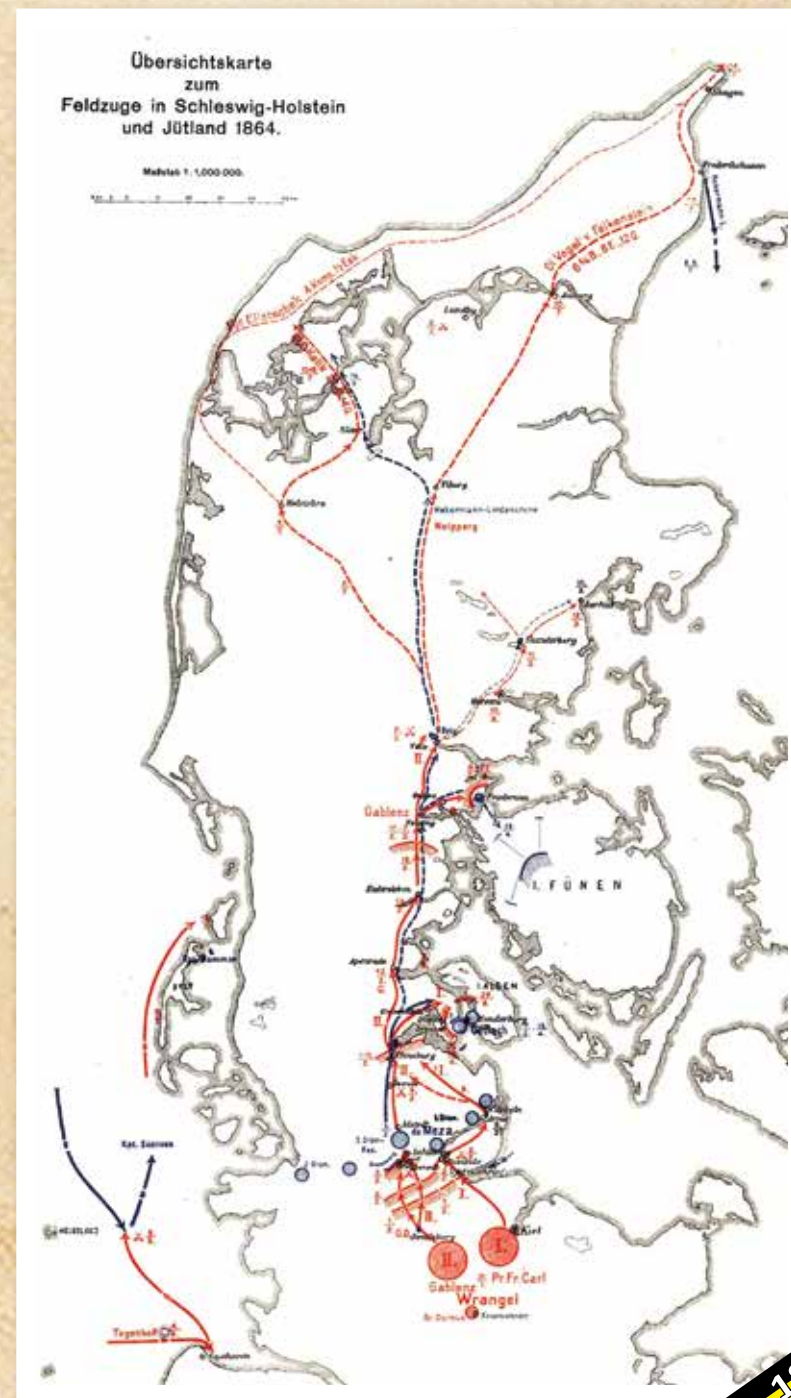
Politické sjednocení Německa pod pruskou vládou se stalo cílem Otto von Bismarcka, od roku 1862 pruského ministerského předsedy. Svá slova o sjednocení železem a krví naplnil ve třech válkách, které svojí diplomacií pomohl iniciovat: šlo o druhou šlesvickou válku roku 1864, prusko-rakouskou válku roku 1866 a francouzsko-německou válku let 1870–1871.

Poté, co koncem roku 1863 zemřel dánský král Frederik VII., nastoupil na jeho místo mladý Christian IX. Jedním z prvních aktů jeho vlády se stalo připojení Šlesvického vévodství k Dánskému království. To znamenalo porušení Londýnského protokolu z roku 1852 a vyvolalo vlnu odporu německých občanů jak v polabských vévodstvích, tak ve státech Německého spolku. Pruský ministerský předseda Bismarck se chopil příležitosti a požadoval zásah spolkových sil. Situace eskalovala v ozbrojený konflikt, když 1. února 1864 vstoupila rakouská a pruská vojska společně do Šlesvicka.

Válka s Dánskem probíhala poměrně rychle a úspěšně. Rakušané dokázali v sérii prvních bojů zatlačit dánský předvoj do opevněné linie Dannevirke, kterou ale Dánové po několika dnech z obavy o její obchvacení vyklidili. Stáhli se pak do dalších opevnění – Düppelských (Dybofských) šancí a pevnosti Fredericia, které hájily přístupy k hlavnímu dánskému ostrovům. Zde došlo k vleklým obléhacím bojům, přičemž Düppelské šance nakonec dobyli Prusové a pevnost Fredericií obsadili Rakušané.

Na jaře roku 1864 se u dánských břehů objevila také rakouská válečná flotila: nejprve jen fregaty Schwarzenberg a Radetzky, které svedly 9. května boj s Dány u ostrova Helgoland, později také moderní pancéřové fregaty. V závěru války provedli Rakušané též obojživelnou operaci a vylodili se na Fríských ostrovech, zatímco Prusové dobyli po úspěšném vylodění ostrov Als.

Počátkem srpna 1864 bylo podepsáno příměří a 30. října postoupilo Dánsko podpisem vídeňského míru polabská vévodství vítězným Prusům a Rakušanům. Právě správa těchto území se pak stala kamenem sváru mezi dřívějšími spojenci, čehož Otto von Bismarck obratně využil k vyprovokování ozbrojeného konfliktu.

Mapka tažení druhé šlesvické války, 1864

1866

Rakouská armáda

Po prohrané válce s Francií a Sardinským královstvím roku 1859 procházela rakouská armáda reformou, která ji měla modernizovat a zefektivnit. Uvolnění vnitropolitické situace v Rakouském císařství a zavedení konstituce ale vedlo mimo jiné k tomu, že o výdajích na vojsko rozhodovala říšská rada (dvoukomorový parlament), která ovšem rozpočet na ozbrojené síly značně omezila. Proto například v mírovém stavu existovalo jen sedm velitelství sborů, zatímco mobilizační plány počítaly se sestavením sborů deseti, přičemž zbývající tři sborové štáby se sestavovaly až za pochodu.

Změny postihly i organizační strukturu rakouské branné moci, v rámci úspor byla zrušena divizní velitelství a sbory se formovaly ze čtyř brigád. Tato úprava znamenala výrazný krok zpět a ve válce se neosvědčila. S personálními problémy se potýkal i důstojnický sbor, jemuž po odchodu starých generálů, kteří mnohdy pamatovali napoleonské války, chyběly schopné kádry na místech velitelů brigád a sborů.

Přes výše uvedená fakta lze konstatovat, že rakouská armáda patřila ve své době ke kvalitním ozbrojeným silám a před začátkem války roku 1866 se sázelo (mnohde doslova s kurzem až 7 : 1) na její rychlé vítězství. Rakouské dělostřelectvo (z velké části odváděné v českých zemích) patřilo k evropské špičce, stejně tak bylo vysoce ceněno rakouské jezdectvo. Z pěších formací bylo možno pokládat za elitu prapory polních myslivců.

Pěchota byla vybavena perkusní předovkou systému Lorenz model 1854, která ve své kategorii platila za jednu z nejlepších zbraní na světě. Rychlost palby se u dobře vycvičeného pěšáka pohybovala až do tří výstřelů za minutu.

Jedním z mála pozitiv armádních reforem bylo zavedení nových polních děl s drážkovanou hlavní, systému Lenk model 1863. Přestože se jednalo stále o předovky s hlavní z dělového bronzu, jejich rychlost palby a přesnost zcela zastínily výkony pruského dělostřelectva. Za vynikající experty platily také technické složky rakouské armády: jak ženisté, tak pontonýři odvedli během války prvotřídní práci.

Na vzestupu bylo i rakouské válečné námořnictvo, které prošlo zásadními reformami již po revolučních válkách let 1848–1849. Ačkoliv se nejednalo o příliš rozsáhlou flotilu, kvalitu rakouských námořníků osvědčilo již jejich nasazení ve válce s Dánskem roku 1864. Od roku 1861 pod válečné námořnictvo spadal i „flotilový sbor“, skládající se z dunajské flotily, gardské flotily (na Gardském jezeře) a lagunové flotily určené k obraně Benátek.

Nedotažená reforma a nutná improvizace se nutně během války projevil na nedostatečné úrovni velení.

Rakouští vojáci na fotografii z roku 1864 – bílá rukávová páska se používala jako polní znamení spojeneckých prusko-rakouských vojsk

Österreichische Infanteristen 1864.
Nach einer zeitgenössischen Photographie
im k. u. k. Heeresmuseum, Wien.

Rakouská puška pro zvláštní sbory vzor 1854 Lorenz. Tyto pušky oproti ostatním vynikaly dlouhým dostřelem, kdy mířená palba na větší formaci dokázala zasahovat cíl i na vzdálenosti 600 metrů a více. Rakouská taktika ale dosud lpěla na bodákových ztečích a přednosti této zbraně tak nedokázala náležitě využít

Fotografie rakouského kapitána Andersena a tří námořních důstojníků z průběhu dánského tažení roku 1864, snad po vylodění na Fríských ostrovech

Schiffskapitän Andersen mit drei österreichischen Offizieren
auf ihrem Wurf durch die Batten.
Nach einer zeitgenössischen Photographie

Pruská armáda

Také pruská armáda prošla počátkem 60. let zásadní reformou. Na rozdíl od Rakouska ji ale pruský panovník Vilém I. a jeho ministr války Albrecht von Roon prosadili přes odpor parlamentu v duchu hesla „Nelze vždy šetřit peníze, neboť peníze vynaložené ve správný čas šetří krev“. Ačkoliv ani Prusové nestihli do války roku 1866 všechny reformy dokončit, byla jejich armáda stojící na všeobecné branné povinnosti na válku připravena výrazně lépe než rakouská.

Vynikající kvalitu osvědčila roku 1866 pruská pěchota, ať již gardová, řadová nebo zeměbranecká. Pruští infanteristé byli vyzbrojeni pěchotní puškou systému Dreyse model 1841. Oproti rakouské pušce Lorenz se jednalo o zadovku, jejíž hlavní výhodou byla vyšší rychlost palby, která činila 5 i více výstřelů za minutu. Dodnes přežívá legenda o zázračných účincích této zbraně, jež údajně vyhrála válku. Faktem ale zůstává pouze to, že pruská pěchota dokázala plně takticky využít předností své zbraně, což se Rakušánům nepodařilo.

Prusové na rozdíl od Rakušánů doplnili stavy armády početnými zeměbraneckými jednotkami. Díky tomu byli schopni mobilizovat při téměř polovičním počtu obyvatel oproti Rakousku až 670 000 mužů, přičemž Rakušané plánovali mobilizovat „jen“ asi 600 000 mužů.

Nedokončenými reformami trpělo nejvíce pruské dělostřelectvo. Přestože se Prusové již roku 1861 rozhodli zavést vysoce moderní kanony s drážkovanou ocelovou hlavní nabíjené závěrem, do počátku války roku 1866 se tyto zbraně nestaly páteří pruského dělostřelectva. Pokroková koncepce se také potýkala s prvotními technickými problémy, takže rychlost palby byla nižší než u protivníka. Starší pruská polní děla pak patřila mezi předovky s hladkou hlavní, které se rakouskému modelu 1863 již vůbec nemohly rovnat.

Vysokou kvalitu prokázal ve válce roku 1866 důstojnický sbor pruské královské armády. Přestože se mezi vysokými důstojníky nacházeli téměř výlučně příslušníci pruské vojenské šlechty, při jejich povyšování se kladl prvořadý důraz na jejich vojenské umění. Co do schopnosti chopit se iniciativy a uplatnit modernější taktickou doktrínu Prusové rakouské důstojníky jednoznačně předčili.

Ke světové špičce se za války roku 1866 mohla řadit pruská vojenská zdravotní služba. Na úrovni armádního sboru bylo zařazeno 42 vojenských lékařů, zatímco v rakouské armádě pouhých šest. Při celkových enormních ztrátách obou stran ale ani tento počet nebyl zdaleka dostatečný.

Albrecht von Roon, pruský ministr války a tvůrce armádní reformy

Pruský pěchotní tesák vzor 1852

Pruské dělostřelectvo

Pruský lékař. Prusko se již před válkou stalo signatářem Ženevské konvence a její zdravotníci byli označeni bílou páskou s červeným křížem. K výbavě každého pruského pěšáka patřily základní obvazový materiál a trojicípy šátek s natištěným návodem k použití

Prussian Artillery.

Poručík von Brockhusen na fotografii z roku 1864, kdy za tažení proti Dánsku obdržel Řád Pour le Mérite

1866

Italská armáda

Italská armáda počátkem 60. let v podstatě teprve vznikala, neboť sjednocené Italské království bylo vyhlášeno až roku 1861 spojením dřívějšího Sardinského království (včetně dříve rakouské Lombardie, připojené po válce roku 1859) a Království obojí Sicílie. Reforma a unifikace nové armády a námořnictva byly tedy nezbytnou nutností. Také Italské království se potýkalo s nedostatkem financí a výdaje na armádu byly omezené.

Jak pěchota, tak jezdeckto měly do značné míry proměnlivou kvalitu i s ohledem na to, z které části státu pocházely. Příslušníci bývalé neapolské armády se se svými sardinskými protějšky těžce srovnávali, neboť ti na ně nahlíželi značně přezíravě. Výzbroj pěchoty tvořily perkusní předovky s drážkovanou hlavní systému Minié, které za rakouskými lorenzkami poněkud zaostávaly. Elitní pěchotu představovaly jednotky bersaglieri – lehké pěchoty, kterou můžeme přirovnat k rakouským poľním myslivcům.

Italské poľní dělostřelectvo bylo vybaveno kvalitními bronzovými kanony s drážkovanou hlavní model 1863. Početně však zaostávalo za svými protivníky, neboť italský generální štáb nepočítal s ohledem na členitý terén případného bojiště s velkým rozvinutím dělostřelectva.

Za velmi kvalitní bylo možné považovat italské válečné námořnictvo, které Rakušany nejen značně převyšovalo početně, ale i technická úroveň jeho lodí a jejich dělostřelecké výzbroje byla na vyšší úrovni. Technickým skvostem své doby byla nejnovější italská dvouvěžová pancéřová loď *Affondatore*, která ale připlula z britských loděnic až v době války.

Kapitolu samu o sobě tvořil v italských ozbrojených silách Garibaldiho dobrovolnický sbor, který byl spíš trpěň, ale s ohledem na Garibaldiho popularitu s tím italský armádní štáb nemohl nic dělat. Nakonec byly to hlavně Garibaldiho jednotky zvané červené košile a jejich „tažení tisíce“ v letech 1860–1861, kdo se zasloužil o sjednocení Italského království. Garibaldistům, zvláště pak některým důstojníkům, ale nezřídka chybělo vojenské vzdělání a výcvik, což ovšem často nahrazovali svým entuziasmem. V jejich řadách bychom našli vedle mladých italských idealistů i dobrodruhy z různých koutů Evropy, včetně českých zemí. Značnou část z nich tvořili revolucionáři z let 1848–1849, zvláště pak uherského původu.

Italské loďstvo kotví před Anconou

Italské záložní dělostřelectvo v boji, 1866

Vojáci italské armády v roce 1866 – pěchota, dělostřelectvo, těžké jezdeckto, bersaglieri a lehké jezdeckto

Armády dalších účastníků války

Armády států a státek Německého spolku stanuly ve válce buď po boku Rakouska, nebo Pruska. Většina velkých jihoněmeckých států, jako všechna království (Sasko, Bavorsko, Hannoverko a Württembersko), strnila Rakousku, na pruské straně stály zejména severoněmecké státy, z nichž největší bylo Meklenbursko-zvěřinské velkovévodství. Představme si alespoň nejdůležitější německá vojska zapojená do válečného dramatu roku 1866.

Saská armáda byla organizována podobně jako armáda rakouská a čítala asi 32 000 mužů a 60 děl. Sama nemohla Prusům čelit, proto se na počátku války stáhla do Čech, kde se spojila s rakouským I. armádním sborem. Celému uskupení velel saský korunní princ Albert.

Hannoverská armáda v roce 1866 odpovídala velikostí saskému vojsku, ale mobilizaci se nepodařilo zcela dokončit, takže čítala jen asi 20 000 mužů a 50 děl. Tristní byl stav zásob munice, které se zoufale nedostávalo. Hannoveranům nezbyvalo než ustoupit na jih a spojit se s dalšími spolkovými jednotkami. Do čela vojska se postavil nominálně sám slepý hannoverský král Jiří V., fakticky ale velel generálporučík Alexander von Arentschild.

Bavorská armáda tvořila ve válce roku 1866 VII. spolkový armádní sbor, v jehož čele stanul korunní princ Karel Bavorský. Celkově se jednalo asi o 40 000 mužů a 136 děl.

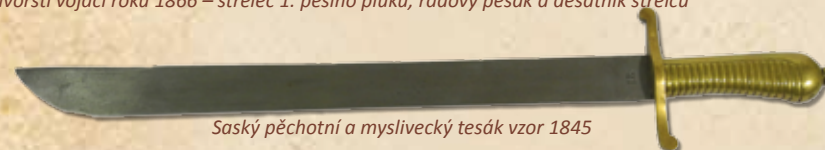
Armády Württemberska, Bádenska a Hesensko-Darmstadtska tvořily roku 1866 dohromady VIII. spolkový armádní sbor, který doplňovaly také vojenské kontingenty menších spolkových států a jedna rakouská brigáda. Největší zastoupení mělo vojsko württemberské s necelými 14 000 muži, následovali Bádeni s přibližně 10 000 vojáky a Hesenci s více než 6 000 muži. Veletem sboru byl jmenován princ Alexander Hesenský.

Marginální vojenský význam měly roku 1866 ozbrojené složky uherské emigrace z let 1848–1849. Šlo o uherskou legii v Itálii v počtu asi 1 400 legionářů (v jejich řadách bylo také přes 200 Čechů) a pruskou Klapkovu legii. V Itálii působila uherská legie od roku 1860, participovala v bojích proti Království obojí Sicílie a posléze až do června 1866 v bojích proti brigantům (de facto v občanské válce v jižní Itálii proti odpůrcům nového režimu). Během války měla být vysazena na dalmatském pobřeží, kde měla vyvolat povstání. K tomu však nedošlo. Roku 1866 byla zformována uherská legie o zhruba 1 500 mužích také v pruském Slezsku, odkud měla vpadnout do Uher a vyvolat národní povstání.

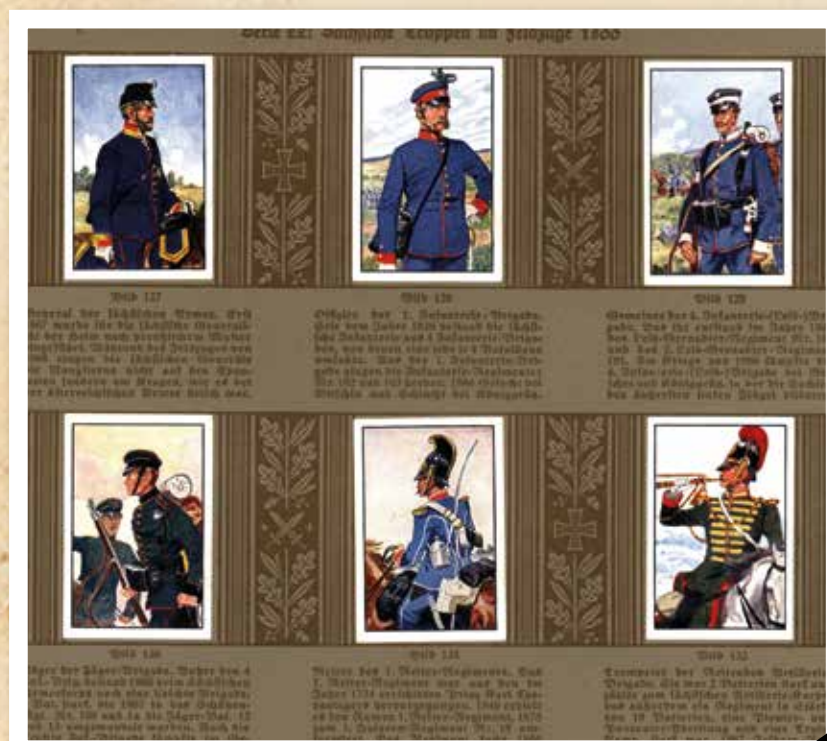
Za zmínku stojí rakouské dobrovolnické formace a polovojenské organizace. K obraně českých zemí před pruským nebezpečím nabízeli roku 1866 zformování ozbrojeného dobrovolnického sboru mimo jiné čeští sokolové. Jejich vlastenecká iniciativa se ale nesešla s pochopením rakouského eráru. Zformováním polovojenské domobrany, která měla vést malou válku v Prusku okupovaných částech Koruny české, byl proto pověřen setník Alfred von Vivenot až v červenci, kdy již Prusové nezadržitelně postupovali. Mnohem větší význam mělo téměř 5 500 tyrolských zemských střelců, kteří se aktivně účastnili obrany Tyrolska.

Bavorští vojáci roku 1866 – střelec 1. pěšího pluku, řadový pěšák a desátník střelců

Saský pěchotní a myslivecký tesák vzor 1845

Tablo saské armády během tažení roku 1866 – generál, důstojník pěchoty, pěšák, polní myslivec, jezdec a jízdní dělostřelec

Mobilizace

Poté, co došlo 8. dubna 1866 k uzavření spojenečství mezi Pruskem a Itálií pro případ války s Rakouskem, bylo jasné, že ozbrojený konflikt je nevyhnutelný. Italové viděli ve spojenečství s Pruskem jedinečnou příležitost, jak pokročit ve sjednocení své vlasti. Od Rakouska chtěli získat Benátsko, jižní Tyrol a část dalmatského pobřeží. S ohledem na italské válečné přípravy uvedli Rakušané do bojové pohotovosti svoji armádu v Benátsku a 28. dubna mobilizovali také „severní“ armádu, na což reagovalo 3. května Prusko vyhlášením mobilizace.

Situace dále eskalovala. Počátkem června předložilo Rakousko otázku další správy Šlesvicka a Holštýnska sněmu Německého spolku, na což reagovalo Prusko 7. června vstupem svých vojsk do Holštýnska. O týden později se spolkový sněm ve Frankfurtu nad Mohanem usnesl na spolkové exekuci proti Prusku. Následovala mobilizace spolkové armády.

Prusko dokázalo s efektivním využitím železniční sítě mobilizovat velmi rychle. Jeho válečné plány byly veskrze ofenzivní, neboť nehodlalo přenechat strategickou iniciativu protivníkovi. Prusové počítali s nasazením čtyř samostatných armád na dvou až třech bojištích. „Mohanská“ armáda měla bojovat na území Německého spolku a obsadit spolkovou metropoli Frankfurt nad Mohanem; „saská“ armáda měla pacifikovat Sasko a posléze postupovat na pravém křídle v Čechách; 1. armáda nastupovala do severních Čech ve směru na Liberec a 2. armáda by postupovala do Čech směrem na Trutnov, Broumov a Náchod.

Také Italové počítali s ofenzivní operací proti slabšímu protivníkovi, přičemž rozdělili své síly do dvou polních armád. Hlavní armáda „Mincio“ měla překročit hraniční řeku Mincio a vpadnout přímo do pevnostního čtyřúhelníku, zatímco slabší „pádská“ armáda měla překročit tento italský veletok, obejít pevnostní čtyřúhelník a odříznout Rakušany od Benátska a Rakouska. Garibaldiho sbor měl mezitím samostatně postupovat do jižních Tyrol.

Rakouská mobilizace proběhla pomaleji než pruská. Rakouské železnice odvedly při přesunech vojsk výbornou práci, ale řídká železniční síť měla své limity. Rakušánům při boji na dvou frontách nezbývalo příliš na výběr a válečné plány byly veskrze defenzivní. „Italská“ armáda arcivévody Albrechta měla dle plánu odrazit hlavní italské síly v pevnostním čtyřúhelníku, „severní“ armáda polního zbrojmistra Benedeka se měla soustředit u Olomouce a poté operovat proti Prusům v Čechách, kde zůstala předsunuta jen armádní skupina sestávající ze saské armády a rakouského I. sboru.

Pruská armáda dokázala do roku 1866 přejít na v podstatě moderní taktiku rozsáhlého nasazení střeleckých řetězů (tedy volné formace), vedení boje palbou na krátkou vzdálenost tak, aby se plně využily přednosti Dreyseho jehlovek, a na co možná nejefektivnější provádění obchvatů nepřátelských křídel. Rakušané se dosud nedokázali oprostit od staré taktiky, podle níž bitvy rozhodovaly čelní bodákové zteče v semknutých praporečích sestavách. Polní zbrojmistr Benedek již před začátkem tažení tuto taktickou doktrínu změnil, přičemž důraz měl být kladen na defenzivní palbu na dlouhé vzdálenosti s maximálním využitím vynikajícího dělostřelectva. Bodákové zteče se měly provádět pouze v krátké vzdálenosti v případech, kdy byl protivník náležitě oslaben a rozložen předchozí palbou. Tuto změnu taktiky ale v prvních bojích většina rakouských velitelů ignorovala a zůstávala u „osvědčeného“ starého postupu.

Rakouské sako nadporučíka
pěchoty a jilec rakouské šavle
pro důstojníky pěchoty vzor 1861

Garibaldiho dobrovolníci pochoduji
ke Gardskému jezeru

1866

První tah na italském bojišti: bitva u Custozy 24. června

Polní maršál arcivévoda Albrecht Rakousko-Těšínský byl díky své zpravodajské službě dobře obeznán s italskými válečnými plány. Rozhodl se, že využije možnosti operovat na vnitřních liniích a postaví se oběma nepřátelským armádám postupně. V italského velení vyvolal dojem naprosté pasivity, nicméně 22. června dokázal své vojsko převést od Adíže přes Veronu a následující den byl připraven napadnout Itálii, jakmile překročí hraniční řeku Mincio.

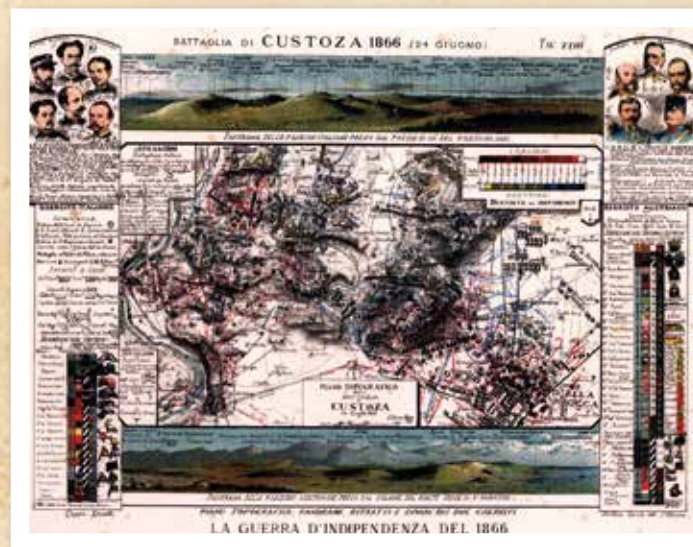
Italská armáda, jejímž nominálním velitelem byl sám král Viktor Emanuel II., ale kterou fakticky řídil jeho náčelník generálního štábu Ferrero Alfonso La Marmora, překročila Mincio 23. června. Její velení se domnívalo, že rakouská armáda je zatím stále až za řekou Adíží. Ve prospěch Rakušanů hrála nejen italská nedbalost, ale také nepřehledný kopcovitý terén. Proto byli Italové ráno 24. června zaskočeni útokem Rakušanů.

Bitva u Custozy začala iniciativním útokem rakouské jezdecké brigády plukovníka Pulze, rodáka z Uherského Brodu, na pravé italské křídlo. Většinu dne útočily rakouské tři armádní sbory a záložní pěší brigáda na početného nepřítele, který se zuřivě bránil a podnikal úspěšné protiútoky. Úspěch rakouským zbráním nakonec přinesla nedostatečná koordinace jednotek protivníka a selhání jeho vrchního velení. Díky tomu Rakušané dokázali nepřítele rozrazit a vrhnout zpět za Mincio, sami ale utrpěli značné ztráty a vyčerpaná armáda nebyla schopna poražené Itálie pronásledovat. Na obou stranách dosáhly ztráty podobného čísla, téměř 8 000 mužů.

Na triumfu rakouské „italské“ armády měli nemalý podíl i vojáci pocházející z českých zemí. Jako svůj slavný den slavil 24. červen od roku 1866 pražský pěší pluk polního zbrojmistra Benedeka č. 28, který bojoval v sestavě Rodichova V. sboru, stejně jako jindřichohradecký pěší pluk polního podmaršálka Crenevilla č. 75. V témže sboru pak působil také olomoucký pěší pluk polního podmaršálka Gruebera č. 54. Obdobně jako pluky č. 28 a 54 se vyznamenal také mládoholeslavský pěší pluk polního zbrojmistra Degenfeld-Schonburga č. 36. Nelze zapomenout ani na české dělostřelce, vojáky technických a týlových jednotek či vojáky pocházející z našich zemí, kteří sloužili u jednotek, jež se odváděly z jiných částí monarchie.

Italský král Viktor Emanuel II. a náčelník štábu La Marmora v bitvě u Custozy. Viktor Emanuel II. Savojský (14. 3. 1820 – 9. 1. 1878), sardinský a posléze italský král, bojoval osobně v letech 1848–1849 pod velením svého otce, sardinského krále Karla Alberta. Další válčnými dobrodružství v letech 1854–1855, 1859, 1860–1861, 1866, 1870 se již účastnil pouze sporadicky, přesto za jeho vlády došlo ke sjednocení Itálie

Plánek bitvy u Custozy, doplněný panoramatickým pohledem na bojiště, portréty velitelů a egalizací pluků obou nepřátelských armád

Obrana jižního Tyrolska a námořní bitva u Visu 20. července

Po vítězství Rakušanů u Custozy byla šokovaná italská armáda dočasně paralyzována. Rakouské plány na překročení Mincia a vpád do Lombardie ale zhatila zpráva o porážce u Hradce Králové. O týden později byl Albrecht jmenován vrchním velitelem obou rakouských operačních armád, zatímco jeho vojáci vyklízeli Benátsko a odjížděli železnici k ohrožené Vídni. Samotné Benátsko 5. července císař František Josef I. postoupil Napoleonu III., který je měl dle ještě předválečné dohody předat Italům.

Nyní šlo Rakušanům na jižním bojišti o udržení ostatních území, na něž si Italové dělali zásluhy. Především šlo o jižní Tyrolsko (Trentino) a o další území na dalmatském pobřeží. Do Tyrol od Gardského jezera postupoval od 24. června Garibaldiho dobrovolnický sbor, posléze doplněný i o armádní jednotky. Celkem čítal asi 35 000 mužů. Jeho postupu čelil rakouský generálmajor a prostějovský rodák Franz Khun von Khunenfeld s pestrou směsicí jednotek o celkovém počtu asi 15 000 vojáků. V jejich řadách se nacházel mimo jiné po praporech nasazený písecký pěší pluk korunního prince Alberta Saského č. 11 a depotní divizion jindřichohradeckých pětasedmdesátníků.

Garibaldisté nedokázali za celou dobu využít své početní převahy a v obtížném terénu se vyčerpávali čelními útoky na rakouské obránce posílené tyrolskou domobranou. K největšímu střetu došlo 21. července u obce Bezzecca mezi asi 4 500 Rakušany a více než dvounásobným počtem červených košil. Přestože tento boj Garibaldi prohlásil později za své vítězství, šlo o Pyrrhovo vítězství. Poslední ofenzivu již značně demoralizovaných garibaldistů zastavilo ostřelování z dělových člunů rakouské gardské flotily. Postup pravidelné italské armády zastavili Rakušané 25. července.

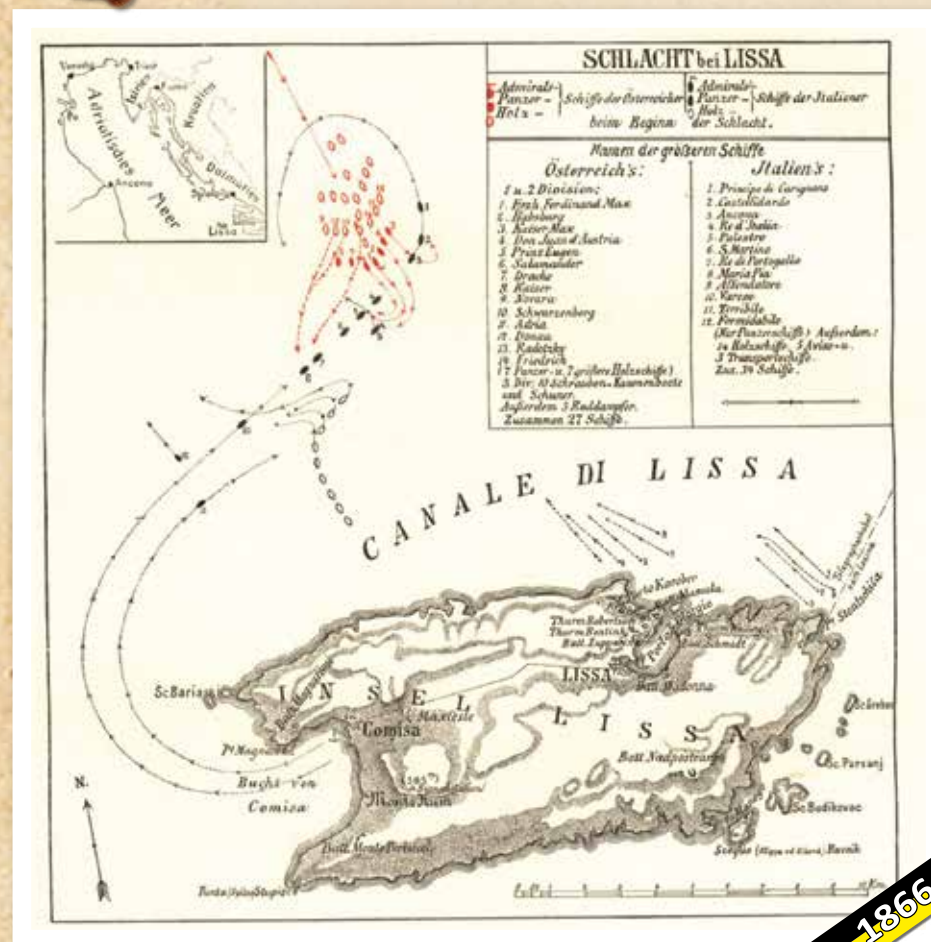
Posledním významným jižním bojištěm války roku 1866 se stal Jadran, kde se v bitvě u ostrova Vis (Lissa) střetla rakouská a italská válečná flotila v největším boji pancéřových lodí (ironcladů) v 19. století. Ačkoliv početní i technická převaha byla na italské straně, velící admirál Persano po většinu června a července žádnou iniciativu nevyvíjel. Až 16. července vyplul s celou italskou flotilou, rozhodnut dobyt ostrov Vis, na němž se nacházela rakouská námořní základna. Od 18. července Italové neúspěšně útočili na obránce ostrova, jimž vyplula na pomoc rakouská flotila kontradmirála Tegetthoffa.

Tegetthoff uplatnil agresivní taranovou taktiku, která se mu vyplatila. Jeho vlajková loď SMS Erzherzog Ferdinand Max pod velením kapitána Maxmiliána Daublebského von Sterneck, pocházejícího ze starého českobudějovického rodu, nejprve nepříliš úspěšně taranovala italský pancéřník Palestro (který po dalším poškození palbou explodoval) a poté italskou pancéřovou loď Re d'Italia (italský král). Ta se s proraženým bokem rychle převrátila a zmizela v hlubinách. Admirál Persano potom dal rozkaz k ústupu. Přestože Rakušané také utrpěli značné ztráty (téměř 200 mužů), sami neztratili žádné plavidlo. Bitva u ostrova Vis se stala nejslavnější akcí rakouského válečného námořnictva v celé jeho historii.

Rakouský revolver systému Adams, malá varianta

Plánek útoku Tegetthoffova loďstva na Persanovu flotilu

Postup pruské armády do Německa

Hannoverská armáda se v polovině června nacházela ve svízelné situaci. Sama postupujícím Prusům čelit nemohla a nezbývalo jí než se pokusit spojit s bavorskými spolkovými jednotkami. Cesta ale vedla přes Prusy již okupované území. Pomalý a opatrný postup Hannoveranů narazil 27. června na větší pruské síly patřící k Manteufflově divizi o počtu více než 8 000 mužů. V následné bitvě u Langensalzy, na přechodu přes řeku Unstrutu, uštědřilo hannoverské vojsko Prusům porážku, kterou ovšem samo vykoupilo těžkými ztrátami. Paradoxně vítězná hannoverská armáda spotřebovala téměř veškerou munici a nedostávalo se jí ani proviantu. Následující den dorazily poraženým Prusům posily a ti mohli proti ní nasadit více než dvounásobnou přesilu. Za těchto okolností hannoverský král Jiří V. 29. června před Prusy kapituloval a odešel do exilu.

Po bitvě u Langensalzy a následné hannoverské kapitulaci se pruská „mohanská“ armáda, dosud rozptýlená při pronásledování protivníka, soustředila na jednom místě a 1. července vyrazila na tažení proti bavorskému sboru. Následně 4. července porazili Prusové Bavorsy v boji u Dermbachu a 10. července u Kissingenu. Poté se pruský vrchní velitel Eduard Vogel von Falckenstein dle Bismarckových instrukcí obrátil na západ s cílem obsadit co nejrozsáhlejší území, aby Prusům zajistil výhodnější pozici pro mírová jednání.

Jak VII. bavorský, tak VIII. württembersko-bádensko-hesenský německý spolkový sbor mobilizovaly pomalu a i z tohoto důvodu odmítaly vyjít si vzájemně vstříc. Partikulární zájmy na obraně vlastního území proto neumožnily využít fakt, že celkově byly spolkové síly početnější nežli Prusové a jejich spojenci. Pruskému postupu na Frankfurt se nejprve postavily hesenské síly 13. července u Laufbachu, kde utrpěly porážku. Následujícího dne porazili Prusové hesensko-rakouské jednotky u Aschaffenburgu. VIII. spolkový sbor poté ustupoval k jihovýchodu, aby se spojil s Bavorsy. Dne 16. července vstoupili Prusové slavnostně do Frankfurtu nad Mohanem.

Po spojení obou spolkových sborů se jejich velitelé rozhodli přejít do protiofenzivy. Na druhé straně pruskou „mohanskou“ armádu posílil II. záložní sbor. Síly se tedy nejen vyrovnaly, ale nyní měli převahu Prusové. To pocítili spojenci 24. července v bojích u Tauberbischofsheimu a Werbachu, kde utrpěli další porážku. Tím došlo opět k rozdělení spolkových sil a následujícího dne jim Prusové uštědřili další prohry u Gerchsheimu (VIII. sbor) a u Helmstadtu a Rossbrunnu (Bavoři). Poté spojenci ustoupili za Mohan a začali jednat o příměří.

Také mohanského tažení se účastnili vojáci z českých zemí. Vedle již letitého pražského rodáka Karla Theodora knížete Thurn-Taxisa, který jako generál jezdecký tvořil jednu z výjimek u bavorské armády, šlo hlavně o rakouské jednotky zařazené v rámci rakouské brigády, Neippergovy divize, VIII. spolkového sboru. Brigádu tvořil vedle 3. praporu pěšího pluku č. 49 a praporu polních myslivců č. 35 (sestaveného z depotních kompanií šesti různých praporů – mimo jiné i 12. mladoboleslavského a 22. chebského) také 3. prapor čáslavského pěšího pluku č. 21 a 3. prapor jičínského pěšího pluku č. 74.

Vévoda Ernest II. Sasko-kobursko-gothský u pruského dělostřelectva během bitvy u Langensalzy

Pruská vojska vstupují do Frankfurtu nad Mohanem, hlavního města Německého spolku

První srážky s Prusy v severních Čechách do 26. června

Na počátku konfliktu se podařil husarský kousek rakouské zpravodajské službě „severní“ armády, která napíchla v pruském Slezsku telegrafní linku vedoucí ke štábu 2. armády pruského korunního prince a veškeré zachycené zprávy poté předávala opět telegraficky do Benedekova štábu. Polní elektrická telegrafie sehrála poprvé na našem území významnou roli ve vojenských operacích.

Polní zbrojmistr Benedek, velitel rakouské „severní“ armády, jenž soustřeďoval své síly u Olomouce, obdržel 16. června z Vídně pokyn okamžitě přesunout své vojsko do Čech. Ačkoliv koncentrace sil nebyla ještě dokončena, armáda se dala na pochod k Josefovu. Mezitím doručili pruští parlamentáři 21. června Rakušanům vypovězení války, což vedlo téhož dne k výpadu jedné rakouské husarské eskadrony od Zlatých Hor do pruského Slezska, odkud je rychle vyhnala pruská přesíla. Znovu již rakouští vojáci na pruské území nevtrhli.

Následujícího dne vstoupila pruská vojska na území Koruny české ze Slezska, v přestřelce u Písečné padl první rakouský voják. Téhož dne vpochoďovaly jednotky pruské „labské“ armády přes Šluknov a Rumburk do Čech. Den poté došlo ke srážce rakouských husarů od 1. lehké jezdecké divize s pruským předvojem u Krásné Studánky a Chrástavy. Jezdci sice dokázali zahnat své pruské protějšky, ale následně se museli stáhnout před nastupující pěchotou a před přesilou ustoupit.

V podobném duchu proběhlo 24. června střetnutí u Dlouhého Mostu, kde se utkali rakouští husaři pluku polního podmaršála Liechtensteina č. 9 s pruskými hulány a pěchotou. Téhož dne vstoupily do Liberce jednotky pruské 1. armády. „Labská“ armáda postupovala od České Lípy směrem na Mnichovo Hradiště. Zde se 26. června u Kuřívod střetli se slabým předvojem rakouského I. sboru, který je na čas zdržel. Rakouský generálmajor Gondrecourt se ale rozhodl dobýt obec zpět a vrhl do útoku proti přesile polní myslivce. Ti dokázali na chvíli dvounásobně početnějšího nepřítele z obce vytlačit, ale poté i oni museli ustoupit.

Také pruská 1. armáda 26. června bojovala s malými rakouskými odřady. Přestřelky se strhly u Jezové, Českého Dubu a Sychrova. Prusové dosáhli linie Jizery u Turnova, ale tamní mosty byly strženy. Pruští ženisté se ihned pustili do jejich oprav a pěchota 8. divize vyrazila ke Svijanům a Podolí s úkolem dobýt tamní mosty. Ty hájila Poschacherova brigáda rakouského I. sboru. Boj začal kolem půl osmé večer: Prusové nejprve zahlnali pouhé dvě rakouské kompanie strážící most, ale následně je rozhodný protiútok vrhl zpět. Ten se ale zastavil v rychlopalbě jehlovek u zděné sýpky u Přišovic a do protiútku přešli pro změnu posílení Prusové. Plánovaný rakouský protiútok byl kolem 11. hodiny večer zrušen a boj zastaven, neboť potmě se situace stávala nepřehlednou. Pruská armáda získala přechod přes Jizeru, což činilo jizerskou obrannou linii nehlážitelnou.

Noční boj u Podolí a Svijan 26. června

Pruský oddíl polního telegrafu a polní pošty na pochodu u Liberce

Srážka u Dlouhého Mostu 24. června

Bitva u Náchoda 27. června

Pruský V. armádní sbor generála pěchoty Karla von Steinmetze od 2. armády korunního prince Friedricha překročil české hranice ve směru na Náchod 26. června kolem páté odpolední. Rakouský štáb během noci zjistil, že nepřítel je již v Náchodě, a proto ráno 27. června pověřil velitele VI. sboru (který se nacházel u Opočna) polního podmaršála Wilhelma Ramminga, rodáka z Nemošic u Pardubic, aby proti Prusům zasáhl.

Boj začal kolem půl deváté útokem rakouské Hertweckovy brigády do kopce proti Dobenínu; útok byl ale odražen. Poté zaútočila brigáda plukovníka Jonáka a dosáhla lesa severně od Václavic, odkud mohla úspěšně postřelovat silnici mezi Novým Městem a Náchodem, která tvořila pruskou bojovou linii. Jonákoví muži se tu drželi jen díky podpoře třetí rakouské brigády generálmajora Rosenzweiga. Proti pruskému pravému křídlu stála jezdecká brigáda prince Solmse od 1. záložní jezdecké divize, která nejprve odrazila nepřátelské jezdce a poté je v následném protiútku zahнала až k novoměstské silnici. Tam se ale rakouští kyrysníci dostali do palby pěchoty a byli sevřeni čerstvými pruskými jezdeckými zálohami v obklíčení, z něhož se vysekali po ztrátě obou standart se značnými obtížemi. Tento jezdecký útok však umožnil rozvinutí poslední rakouské Waldstättenovy brigády a sborové dělostřelecké zálohy mezi obcemi Kšeny a Vysokov. Pro Prusy to byla kritická chvíle a Ramming dokonce kolem poledního informoval Benedeka o tom, že rakouská vojska vítězí na všech místech. Jednalo se ale o předčasný optimismus.

Tou dobou se na bojišti objevili generál pěchoty Steinmetz a – o něco později – osobně pruský korunní princ Friedrich Wilhelm, kteří finali přes Náchod do bojových postavení další jednotky, jež stabilizovaly situaci a začaly vytlačovat Rakušany. Protiútok Waldstättenovy brigády byl rozbit palbou jehlovek, o Vysokov se poté bojovalo dům od domu. To se již pod tlakem Prusů museli obrátit Rakušané na ústup. Bylo kolem čtvrté hodiny odpoledne. Posledním bojem bitvy u Náchoda se stala ve večerních hodinách srážka jezdeckva u Červené Hory, kde rakouští huláni od pluku č. 8 zaútočili na jezdecký předvoj pruské 2. gardové divize, ale byli přesilou odraženi. Před možným obklíčením je zachránili až rakouští kyrysníci od pluku č. 11, kteří se objevili u Žernova.

Bitva u Náchoda stála Rakušany více než 5 700 mužů, zatímco Prusové odepsali přes 1 100 vojáků a důstojníků.

Rakouská jezdecká šavle pro mužstvo vzor 1861

Smrtelně raněný plukovník Franz Alfons hrabě Wimpffen od pěšího pluku č. 20 se u Náchoda setkal s pruským korunním princem. Svým zraněním podlehl 22. července 1866

Rakouský revolver Colt-Innsbruck, 1849

Korunní princ Friedrich Wilhelm Pruský (18. 10. 1831 – 15. 6. 1888) posílá své jednotky u Náchoda do boje. Tento pozdější císař Friedrich III. získal první vojenské zkušenosti při tažení proti Dánům roku 1864. Během války roku 1866 se rozhodující měrou zasadil o vítězství u Hradce Králové a své schopnosti potvrdil za války proti Francii v letech 1870–1871

1866

Bitva u Trutnova 27. června – Pyrrhovo vítězství

Pruský I. armádní sbor pod velením generála pěchoty Adolfa von Bonina od 2. armády korunního prince Friedricha překročil české hranice ráno 27. června ve směru na Trutnov u Královce a Petříkovic. Na druhé straně hranice byl obranou Trutnova pověřen rakouský X. armádní sbor, vedený osvědčeným veteránem všech předchozích válek od roku 1848 polním podmaršálem Ludwigem von Gablenzem.

Prusové bez překážek vpochodovali až do Trutnova, kde se ale dostali pod palbu rakouské Mondlovy brigády, stojící jižně od města. Pruský útok na rakouská postavení byl odražen, stejně tak se ale nezdařil následný rakouský protiútok. Prusové se však rozhodli vypudit Rakušany z výšin nad Trutnovem a zahájili útok ze tří stran. Hrozba obchvatu z pravého boku, který Rakušané neměli síly zastavit, pak donutila Mondlovu brigádu ustoupit k Novému Rokytníku.

Na rozdíl od Bonina tým ale Gablenz nepovažoval záležitost za vyřízenou a do nového útoku proti nepříteli vrhl své zbývající tři brigády. Počáteční útok Grivičičovy brigády západně od Starého Rokytníka sice neuspěl, ale Prusové nebyli schopni v rakouské dělostřelecké palbě provést protiútok. Rakuští dělostřelci obsadili výšiny západně od Humburků a koncentrovanou palbou donutili pruskou pěchotu k ústupu. Rakouská Wimpffenova brigáda následně zaútočila na Jánský vrch, a přestože byla odražena, tak toto postavení následně dobyla Knebelova brigáda, která Wimpffenovy muže vystřídala.

Mezitím se pustili do nového útoku směrem na Kryblice vojáci Grivičičovy brigády a s podporou boční palby rakouských děl uspěli, čímž ohrozili pruskou operační linii. Prusům poté nezbylo nežli troubit k ústupu.

Cena za tento úspěch byla ale obrovská: zatímco Prusové ztratili více než 1 300 mužů, Gablenz odepsal ze stavu téměř 4 800 vojáků. Večer sice mohl Gablenz ohlásit vítězství, ale žádal o posily, které by kryly jeho pravý bok a týl, ohrožené postupem dalších pruských kolon.

Následujícího dne ráno Gablenz musel Trutnov vyklidit a stahoval se k Německé Brusnici, kde očekával posily, které měly zajistit jeho pravé křídlo. Ty nicméně nedorazily a Gablenzovu sboru mezitím udeřil do pravého boku pruský gardový sbor, vedený princem Augustem Württemberským, směrem od Úpice. Gablenz si byl vědom, že jeho jednotky další bitvu nevydrží, a za boje se stahoval směrem na Pilníkov. K rakouské Grivičičově brigádě se ale během boje nedostal ordonanc s rozkazem ke změně směru ústupu a větší část této jednotky se musela probít z obklíčení. Zdařilo se to jen asi jedné třetině. Rakušané přišli v druhé bitvě u Trutnova (či v bitvě u Rokytníku) o dalších více než 3 800 mužů, pruské ztráty jen o málo přesáhly 700.

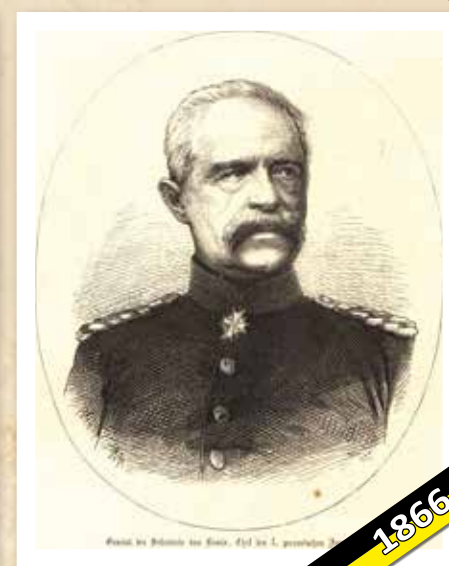
Třetí prapor sedmihradského pěšího pluku č. 2 od Grivičičovy brigády svádí boj s pruskou přesilou u Starého Rokytníku 28. června 1866

Rakouský polní podmaršál Ludwig Karl Wilhelm svobodný pán von Gablenz (19. 7. 1814 – 28. 1. 1874) patřil k nejtalentovanějším a nejtvrdším rakouským důstojníkům.

V letech 1848–1849 prošel válkami v Itálii i v Uhrách, roku 1859 velel v Itálii brigádě a roku 1864 rakouskému sboru během druhé šlesvické války. Jako jediný z rakouských sborových velitelů dokázal porazit Prusy i ve válce roku 1866

Generál pěchoty Adolf Albert von Bonin (11. 11. 1803 – 16. 4. 1872). Od mládí působil u pruské gardy, později jako křídelní pobočník krále. Válka roku 1866 pro něho byla prvním polním tažením, v němž se ale neosvědčil. Nejprve byl poražen v bitvě u Trutnova a následně se při postupu k Hradci Králové zdržel natolik, že do boje zasáhla z jeho sboru jediná brigáda. Moltke jej poté označil za nekompetentního, což znamenalo konec kariéry

Nesmyslná bitva u České Skalice 28. června

Rakouský Rammingův VI. sbor po neúspěchu u Náchoda zaujal postavení mezi nádražím v České Skalici a vyšinou Na hradě. Pro obranu to nebylo dobré postavení, neboť v zádech měl sbor rozvodněnou Úpu. Na druhou stranu ale zajišťoval předmostí vhodné k nástupu do útoku. Ramming totiž předpokládal, že dorazivší jednotky VIII. sboru a v záloze stojící IV. sbor budou představovat dostatečnou sílu k úderu na Steinmetzovy vojáků. Polní zbrojmistr Benedek si ale v tomto postavení nepřál své větší boj a zamýšlel stáhnout oba sbory (VI. a VIII.) na pravý břeh Labe k Lanžovu a Zaloňovu. Proto se rozhodl vystřídat oslabený VI. sbor VIII. sborem, jemuž velel polní podmaršálek arcivévoda Leopold. Ramming, jako vynikající štábní důstojník a plánovač, cítil unikající příležitost odčinit porážku předchozího dne a byl v pokušení tento rozkaz neuposlechnout, ale nakonec se rozhodnutí polního zbrojmistra podvolil.

Karl von Steinmetz se i mezi pruskými generály vyznačoval vysokou ochotou riskovat a vést své jednotky agresivně. Proto, když postřehl střídání rakouských jednotek, se rozhodl využít příležitosti a na protivníka udeřit. Pruské gardové jezdecktvo s podporou dělostřelectva donutilo k ústupu za Úpu rakouské jezdce z Schindlöckerovy brigády od 1. záložní jezdecké divize a poté Prusové v síle 9 praporů vytlačili z dubenské bažantnice prapor jindřichohradeckého pěšího pluku č. 75, který ustoupil k českoskalickému nádraží. Arcivévoda Leopold přesto překypoval sebevědomím a navzdory rozkazům vrchního velitele boj, jemuž se měl vyhnout, přijal.

Rakušané proto poslali do protiútoku proti bažantnici kroměřížský prapor polních myslivců č. 5, který rozhodnou ztečí zatlačil trojnásobnou přesilou. Po tomto úspěchu nastoupily do útoku zbývající jednotky brigády generálmajora Fragnema, ale ty již Prusové kryjící se za železničním náspem zastavili rychlou palbou na krátkou vzdálenost. Následnému pruskému protiútoku čelil ztečí utopenou v krvi časlavský pěší pluk č. 21 a po něm i pěší pěší pluk č. 32, tedy většina Kreysnerovy brigády. Tvrdý boj o bažantnici a následně o českoskalické nádraží, které hájila Schultzeova brigáda, končil kolem třetí hodiny odpoledne. Ústup Rakušanů přes řeku jen zvýšil již tak vysoké ztráty, celkem šlo o téměř 5 600 mužů. Prusové, jimž rozvodněná Úpa znemožnila pronásledování, odesali necefých 1 400 mužů.

Bitva u České Skalice stála pozici arcivévodu Leopolda, jehož po boji Benedek pro neuposlechnutí rozkazů zbavil velení a odeslal do Vídně. Nutno podotknout, že si tím polní zbrojmistr v dvorských kruzích značně poškodil reputaci. Na druhou stranu Benedek sám u České Skalice promarnil příležitost přejít do ofenzivy a zaútočit na Prusy se značnou přesilou, a tedy i naději na úspěch, neboť větší část 2. armády vázal u Trutnova Gablenz.

Vítězné pruské jednotky nocují na bojišti po bitvě u České Skalice

General u Steinmetz im Gefecht bei Skalic. Nach einer Mitteilung von J. Gaillet

Generál Steinmetz v bitvě u České Skalice 28. června 1866. Karl Friedrich von Steinmetz (27. 12. 1796 – 2. 8. 1877) bojoval již v napoleonských válkách 1813–1815 a roku 1848 byl vyznamenán pruským Řádem Pour le Mérite. Při tažení roku 1866 v čele V. sboru zvítězil v bitvách u Náchoda, České Skalice a Sviníšťan, čímž otevřel cestu do Čech armádě korunního prince. Během války 1870–1871 velel jedné z německých armád a svojí neochotou ke spolupráci a hazardním počínáním ohrozil pruské vítězství v bitvě u Gravelotte natolik, že byl zbaven velení a odeslán do zázemí

Bitva u Mnichova Hradiště a ústup k Jičínu 28. června

V severních Čechách na Jizeře čelilo rakousko-saské vojsko asi trojnásobné přesile pruské 1. a „labské“ armády. Za daných okolností neměli Rakušané a Sasové šanci podniknout nic víc nežli vést boj na zdrženou. Po neúspěchu v Turnově a u Svijan a Podolí upustili spojenci od plánovaného útoku na Turnov a byl vydán rozkaz ustoupit k Jičínu. Ke krytí tohoto manévru byla určena Leiningenova brigáda rakouského I. sboru, která zaujala pozice před Mnichovým Hradištěm.

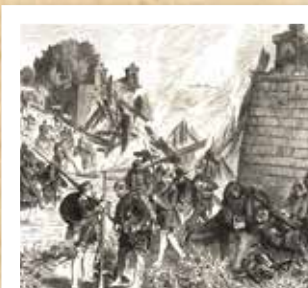
Ráno po sedmé hodině 28. června zahájili Prusové útok na rakouská postavení u Ševčína a Bílé Hlínky. Rakušané museli couvnout, ale drželi se u Kláštera Hradiště nad Jizerou až do půl desáté. Poté – za stálého boje – ustoupili za Jizeru a zapálili most u mnichovohradištěského zámku. Dalšímu útoku na město předcházela oboustranná dělostřelba, která způsobila oběma stranám ztráty. Prusové následně přebrodivili řeku poblíž spáleného mostu a zároveň níže po proudu, čímž ohrozili palíci rakouské dělostřelce, kteří museli před hrozbou obchvatu ustoupit. V boji o zámecký areál nakonec zvítězila početní převaha Prusů, kteří se drali do města. Rakouské jednotky byly před polednem donuceny stáhnout se z města na kopec Horka, odkud krylo další ústup dělostřelectvo. To couvlo opět až před hrozbou obchvatu pravého křídla. Posledním postavením, v němž vedli Rakušané boj na zdrženou, se stala v odpoledních hodinách obec Boseň a vedle stojící trosky hradu Valečov. Boj u Mnichova Hradiště stál Rakušany více než 1 600 vojáků, Prusové přišli o téměř 350 mužů.

V téže době, kdy Leiningenova brigáda bojovala u Mnichova Hradiště, zatímco zbytek I. sboru ustupoval k Jičínu, zjistil velitel rakouské 1. lehké jízdní divize, že samotný Jičín je již ohrožen pruskými průzkumnými oddíly. Vyslal proto oddíl od brigády plukovníka Appela o dvou eskadronách husarů, setnině polních myslivců od praporu č. 18 a jedné dělostřelecké baterii, který Prusy vykázal do patřičných mezí a zahnal je k Rovenským pod Troskami. Teprve poté do Jičína dorazila jedna rakouská pěší brigáda a s příchodem dalších se počítalo během noci.

V noci z 28. na 29. června došlo také k boji mezi jednotkami rakouské Ringelsheimovy brigády, která kryla ústup spojenců k Jičínu (jmenovitě šlo o polní myslivce od praporu č. 26, odváděného v Benátsku), a pruskými jednotkami v okolí hradu Kost. Rakouští myslivci se v chaotickém nočním boji stáhli pod ochranu hradebních zdí, které hájil odřad vojáků od chebského pěšího pluku č. 73. Ráno v půl sedmé rakouské jednotky hrad před přesilou vyklidily.

Generál jezdeckta Eduard hrabě Clam-Gallas (14. 3. 1805 – 17. 3. 1891), jeden z obětí beránek počátečních neúspěchů rakouské armády. Tento pražský rodák si získal slávu jako velitel brigády během bojů v Itálii roku 1848 a v následujícím roce již velel sboru operujícímu oproti povstalcům v Sedmíhradsku. Roku 1859 bojoval opět v Itálii a v čele I. „českého“ sboru stál i roku 1866. Po porážce u Jičína byl zbaven velení, ale vojenský soud jej zprostil všech obvinění. Přesto se již do aktivní služby nevrátil

Pruské jednotky brodí Jizeru a vstupují do Mnichova Hradiště 28. června

Generál jezdeckta princ Friedrich Karl Pruský (20. 3. 1828 – 15. 6. 1885), synovec krále Viléma I., byl předurčen pro vojenskou kariéru. První zkušenosti získal roku 1848 ve Šlesvicku a v následujícím roce v Bádensku. Roku 1864 se stal po maršálu Wrangelovi vrchním velitelem spojeneckých sil ve válce s Dánskem a o dva roky později vedl pruskou 1. armádu do Čech. Své kvality potvrdil i ve válce proti Francii v letech 1870–1871

Noční boj o hrad Kost

Bitva u Jičína 29. června – promarněná příležitost

Rakousko-saská armáda v severních Čechách se po celý den 28. června stahovala k Jičínu, rozhodnuta jej bránit za každou cenu, neboť její velitelé – saský princ Albert a Eduard Clam-Gallas – stále předpokládali, že Jičín se má stát místem soustředění celé „severní“ armády. Podnikli proto veškeré kroky k zajištění obranných pozic a nazítří ráno byli připraveni k tvrdé obraně. Zpráva o tom, že po porážce u České Skalice se Benedek rozhodl nepokračovat v postupu na Jičín, ale soustředit vojsko u Hradce Králové, se k princovi Albertovi a ke generálu Clam-Gallasovi dosud nedostala.

Pruské velení 1. a „labské“ armády zatím příliš nespěchalo a až zpráva o úspěších 2. armády korunního prince spolu s urgencí generálního štábu je přiměla k energičtějšímu postupu. K Jičínu postupovala v čele od Rovenská 5. divize generálporučíka Tümplinga, následovaná 4. divizí, a od Sobotky 3. divize generálporučíka Werdera, následovaná 7. divizí. K dotyku s rakouskou obranou došlo na čáře Zámezí – Jinolice – Prachovské skály – Dolní Lochov.

Bitva začala až kolem čtvrté hodiny odpolední a Prusům se podařilo prolomit spojeneckou obranu u Dílců. Po dvou hodinách těžkých bojů byli ale vytlačeni zpět a mezeru v linii zacpala rakouská 1. lehká jízdní divize se saskou Stieglitzovou divizí. Ve směru do Sobotky zaútočili Prusové kolem páté, ale narazili na silný odpor rakouských pěších brigád. Kolem sedmé hodiny večer probíhal tvrdý boj na celé obranné linii kolem Jičína a Prusům se po počátečním úspěchu již nikde nedařilo, přestože nasadili do boje veškeré dostupné jednotky. Spojenci oproti tomu měli ještě k dispozici zálohy a situace vypadala tak, že bitva skončí pruskou porážkou.

Tou dobou ale dorazil do štábu prince Alberta major hrabě Sternberg s depeší od polního zbrojmistra Benedeka, která jej informovala, že „severní“ armáda přechází do obrany a očekává, že se k ní „jizerská“ armáda připojí. Kurýr, který vyrazil brzo ráno 29. června na trasu dlouhou asi 50 kilometrů, ale promarnil několik hodin na zámku v Milčevsi, kde měl být Albertův štáb, a major hrabě Sternberg se rozhodl na saského prince počkat. K urgentnímu doručení depeše jej přiměla až dělostřelba, která byla slyšet od Jičína.

Saský princ Albert se na základě depeše rozhodl neprodleně uposlechnout rozkazu ustoupit k Josefově a přerušit dosud úspěšný boj, jakkoliv problematické jeho vykonání bylo. Přitom toto slepé poslechnutí subordínace nemělo smysl, neboť i polní řád respektoval fakt, že vyvázání se z probíhající bitvy je nanejvýš obtížné. Eduard Clam-Gallas vypracovával písemné dispoziční (ústním by podřízení velitelé nemuseli věřit) k ústupu ještě v okamžiku, když Prusové pronikali do Jičína a sváděli s Rakušany pouliční boje. Rozkaz k vyvázání se z boje a k ústupu se v nastalém zmatku nedostal zdaleka ke všem spojeneckým jednotkám, což vedlo k vysokým ztrátám, neboť část rakouských sil zůstala odrážena. Bitva u Jičína, která mohla být spojeneckým vítězstvím, se změnila v debakl, jenž stál spojence více než 5 100 rakouských vojáků a téměř 600 Sasů. Prusové odepsali asi 1 600 mužů.

Saská jezdecká šavle vzor 1831

Saské vojsko v bitvě u Jičína 29. června

Večerní boj o jičínské náměstí mezi Rakušany a Prusy v podání rakouské propagandy, neboť na náměstí bojovaly hlavně saské jednotky

Saské vojsko brání obec Dílce před pruským útokem. Obraz zachycuje smrt saského velitele brigády plukovníka von Boxberga

1866

Bitva u Sviníšťan a bitva u Dvora Králové 29. června

Steinmetzův V. sbor byl po bojích u Náchoda a České Skalice také značně vyčerpaný a 29. června postupoval pomalu na Choustníkovo Hradiště, kde chtěl vyčkat na příchod pruské královské gardy, neboť po bitvách předchozích dvou dnů nechtěl Steinmetz své muže znovu posílat do boje. Severovýchodně od Sviníšťan ale narazil kolem čtvrté hodiny odpoledne na rakouský IV. sbor polního podmaršála Tassila hraběte Festeticsa, který kryl ústup dalších rakouských uskupení k Hradci Králové. Festetics si byl plně vědom toho, že si ani Benedek nepřál vyčerpávat své vojsko zbytečnými boji, přesto ale odmítl ustoupit bez odporu.

Zpočátku palba rakouského dělostřelectva od miskolezské cihelny donutila Prusy k ústupu, poté se museli dělostřelci stáhnout před útokem pruské pěchoty. Ten sice rakouský pěší pluk č. 37 odrazil u sviníšťanského dvora, ale při následném vlastním protiútoku v sevřené formaci na bodák (po kolikáté již) utrpěl těžké ztráty a musel vyklidit i dříve držené pozice. Poté Prusové provedli obchvat rakouského levého křídla, což donutilo Rakušany konečně ustoupit za Labe. Tíhu boje na rakouské straně nesla většinu času pouze Počekhova brigáda, která bez podpory neměla proti početnému nepříteli mnoho šancí. Steinmetz nepřítele nepronásledoval. Bitva si vyžádala na rakouské straně téměř 1 500 obětí, Prusové ztratili necelých 400 mužů.

Po obou bojích u Trutnova se Gablenzův X. sbor nacházel ve velmi špatném postavení. Ustupoval 29. června směrem k jemu určenému prostoru u obce Litíč severozápadně od Jaroměře. Pruská garda mu šlapala na paty a u Dvora Králové hrozilo, že mu odřízne ústupovou cestu. Gablenz proto pověřil část Fleischhackerovy brigády od IV. sboru, která dosud bojem neprošla, aby jeho unaveným vojákům zajistila průchod městem a zdržela Prusy.

Předvoj pruské gardy postupoval ke Dvoru Králové jen zvolna a pečlivě zajišťoval přístupy k městu v očekávání nepřítele. Uherský pěší pluk č. 6 rekrutovaný v okolí Nového Sadu v dnešním Srbsku, který nesl hlavní tíhu boje, ustupoval za boje před pruskou přesilou od Podharti ke Kohoutovu dvoru, který jim posloužil jako improvizovaná pevnůstka. Během její heroické obrany padla většina jeho štábních důstojníků a Rakušané museli znovu ustoupit do centra města. Tam došlo k tvrdým a nepřehledným bojům, které již na rakouské straně nikdo nedokázal koordinovaně řídit a během nichž Prusové obsadili oba mosty přes Labe. Díky tomu, že propukly boje o Dvůr Králové až odpoledne, byla již většina Gablenzova X. sboru za řekou. Rakouské ztráty dosáhly více než 600 mužů, přičemž Prusové odepsali pouhých 70 vojáků.

Fotografie Augusta prince Württemberského již jako polního maršála.

August princ Württemberský (24. 1. 1813 – 12. 1. 1885) se narodil ve Stuttgartu jako nejmladší synovec württemberského krále. Od roku 1831 sloužil v pruské královské gardě, nicméně až do roku 1866 neprošel žádným polním tažením. Roku 1866 velel gardovému sboru 2. armády korunního prince, který úspěšně vedl v 2. bitvě u Trutnova (u Rokytníka) a který 3. července úspěšně dovedl do bitvy u Hradce Králové, kde jeho jednotky dobyly Chlum. V německo-francouzské válce velel – také s úspěchem – v bitvách u Gravelotte a Sedanu, taktéž participoval na obléhání Paříže

Rakouské pěchotní sako (Waffenrock)

Srážka rakouského a pruského jezdecktvu v bitvě u Sviníšťan 29. června

Postavení před bitvou u Hradce Králové 2. července

Porážka spojenecké „jizerské“ armády u Jičína znamenala ohrožení předpokládaného prostoru soustředění sil „severní“ armády u Josefova z levého boku, a proto Benedek vydal dispozice ke stažení a soustředění všech sil u Hradce Králové. Proti postupu pruských vojsk zůstával o jeden až dva dny pozadu, a tedy nutně ve vleku špatných zpráv z bojišť. Strategická iniciativa byla plně na pruské straně. V předchozích bitvách již ztratila „severní“ armáda více než 30 000 mužů.

„Severní“ armádu se podařilo soustředit během 30. června a 1. července v určených pozicích. Polní zbrojmistr dospěl k závěru, že vojsko není ve stavu schopném boje a chtěl pokračovat v ústupu k olomoucké pevnosti, případně začít jednat o příměří. Neprůchodnost cest zatarasených trémem ale neumožňovala zahájit 2. července ústup. Proti ústupu se ostře vyslovila vídeňská generální adjutantura i sám císař. S ohledem na blížící se Prusy bylo proto třeba připravit „severní“ armádu na případné svedení bitvy, k čemuž Benedek provedl nezbytné kroky. Znovu připomněl svůj dřívější rozkaz zakazující bodákové zteče v semknutých formacích bez náležité dělostřelecké přípravy, který byl dosud z velké části ignorován, což vedlo k fatálním ztrátám.

V rámci přípravy na bitvu nařídil Benedek svému šéfovi ženijního vojska plukovníku Pidollovi zřídit polní opevnění, což ženisté, zajišťující také stavbu většího množství pontonových mostů pro případ ústupu, s vypětím sil zvládli. Den před rozhodujícím střetnutím postihl „severní“ armádu ještě rozklad Benedekova generálního štábu: z funkcí byl odvolán jeho náčelník polní podmaršál Henikstein a šéf operační kanceláře generálmajor Krismanic, který – přestože již byl zbaven funkce – vypracoval bitevní dispozice na příští den. Ty se ale k velitelům dostávaly se značným zpožděním. Dispozice počítala s obranným bojem nejen proti pruské 1. a „labské“ armádě, ale i s příchodem 2. armády korunního prince.

Po bitvě u Jičína pruské armády ztratily kontakt s nepřítelem, jehož pronásledování unavenými jednotkami pozbylo razanci. Proto také nanejvýš uvítaly den odpočinku 2. července. Průzkum ale dokázal navázat dotyk s Rakuškami a zjistil jejich postavení. Náčelník generálního štábu Moltke proto vydal dispozice na 3. červenec k postupu „labské“ armády proti rakouskému levému křídlu a 1. armády proti nepřátelskému středu. Zároveň odeslal depeši korunnímu princovi s rozkazem, aby se dostal k Hradci Králové a podpořil 1. armádu úderem do rakouského pravého křídla. Do pruského hlavního stanu předtím dorazil sám král Vilém I. a nominálně převzal velení.

Pruský polní maršál Helmuth Karl Bernhard von Moltke (26. 10. 1800 – 1891) na pozdější fotografii. Jeho otec sloužil v dánské armádě a Helmut se svými bratry proto vychodil vojenskou akademii v Kodani. Roku 1822 přešel do pruské armády a o 11 let později se stal členem velkého generálního štábu. Jeho mentorem byl sám Karl von Clausewitz. V letech 1836–1839 byl poslán jako poradce k turecké armádě, s níž prošel boji proti Kurdům a proti povstání Muhammada Aliho v Egyptě. Roku 1857 se stal náčelníkem generálního štábu a s ministrem války Albrechtem Roonem prosadil armádní reformy. V této pozici připravil plán operací proti Dánsku v druhé šlesvické válce i proti Rakousku v roce 1866. Stejně tak řídil a koordinoval akce německých armád i ve válce proti Francii v letech 1870–1871. Vítězství Prusů v těchto válkách, které vedly ke sjednocení Německa, lze připsat jeho vojenskému géniov.

Polní zbrojmistr Ludwig rytíř von Benedek a jeho generální štáb. Ludwig rytíř von Benedek (14. 7. 1804 – 27. 4. 1881) sloužil v rakouské armádě od roku 1822, v letech 1848–1849 vynikl na italském i uherském bojišti. Roku 1859 byl již polním podmaršálem a velitelem sboru. Během bitvy u Solferina, respektive San Martina, se vyznamenal, když se svým sborem prakticky sám vázal celou sardinskou armádu. Téhož roku byl povýšen na polního zbrojmistra a od následujícího října převzal velení nad rakouskou „italskou“ armádou. Byl považován za nástupce maršála Radeckého. Roku 1866 se bránil převzít velení „severní“ armády, neboť dosud měl zkušenosti hlavně s italským bojištěm. Porážka v bitvě u Hradce Králové znamenala konec jeho kariéry. Po bitvě byl sesazen a nahrazen arcivévodou Albrechtem. Měl být povolán před válečný soud, ale císařská milost mu znemožnila se v procesu očistit. Dožil v ústraní a zemřel ve Štýrském Hradci.

Rakouský ženijní a dělostřelecký tesák vzor 1853

Bitva u Hradce Králové 3. července

Bitva u Hradce Králové začala mezi šestou a sedmou hodinou ranní 3. července 1866 útokem pruské 1. armády od Milovic směrem k Sadové a Chlumu. Jejich postup se ale zastavil v palbě rakouského dělostřelectva a pěchoty vedené na dlouhou vzdálenost. Jediná 7. divize generálporučíka Franseckého na levém křídle pruské sestavy obsadila les Svib, což nemuselo mít na průběh boje velký vliv, neboť k postavením na čáře Chlum – Nedělišťe zbývalo překonat otevřeným terénem asi 1,5 až 2 kilometry, na nichž by mělo rozhodující slovo rakouské dělostřelectvo.

Pravé křídlo rakouské púlkruhové obranné sestavy tvořily Festeticsův IV. a Thumův II. sbor. Oba velitelé, v rozporu s dispozicemi, zaujali postavení o několik kilometrů severněji, v důsledku čehož se rakouská pravokřídelní linie opírala levým bokem o svibský les. Po průniku Prusů do Svibu se o něj rozhořel tvrdý a nepřehledný boj, v němž postupně vykrvácely jednotky obou rakouských sborů.

Přestože Benedek opakovaně naléhal na ukončení boje o Svib a zaujetí původního postavení, boj o les pokračoval. Ze Svibu se sice za krvavých obětí podařilo Prusy dočasně vypudit, ale IV. sbor z velké části ztratil bojeschopnost. Po poledni se však od Josefova blížila na bojiště pruská 2. armáda korunního prince a v postupu do boku rakouské sestavy jí nestálo téměř nic v cestě.

Mezitím na rakouském levém křídle sváděl svůj boj s pruskou „labskou“ armádou saský korunní princ Albert spolu s rakouským VIII. sborem. Ani on nedodržel Benedekovu bitevní dispozici, čímž umožnil Prusům přejít bez většího odporu říčku Bystřici a rozvinout svoji sestavu. Obchvatem saského postavení Prusové ohrozili druhý bok rakouské „severní“ armády.

Kolem půl druhé odpoledne začaly na rakouské pravé křídlo docházet první jednotky pruské 2. armády korunního prince a z chodu zaútočily na Chlum, jehož se po krátkém boji zmocnily. Postavení „severní“ armády se tím stalo silně ohroženým a Benedek nemohl dělat nic jiného než k dobytí Chlumu a zajištění pravého křídla nasadit své zálohy. Útok rakouského I. a VI. sboru na okamžik dosáhl až na Chlum, ale vzápětí byl po strašných ztrátách sražen zpět. Rakušaniim nezbylo než troubit k ústupu.

K pronásledování ustupující rakouské armády vyslali Prusové vpřed jezdectvo, které se střetlo s rakouským, jež krylo ústup vlastních jednotek. Tím došlo v odpoledních hodinách k poslední fázi bitvy u Hradce Králové, nazývané také jezdeckou bitvou u Střezetic. Ta se stala největší jezdeckou bitvou na území České republiky, neboť se v ní střetlo na 10 000 jezdců. Na nastupující Prusy se vrhli rakouští kavalisté a obrátili je na útěk pod kryt vlastní pěchoty. Ta pro změnu odrazila Rakušany, kteří ztratili více než 1 100 mužů a téměř 1 700 koní. Pruské jezdce stál boj asi 450 mužů a méně než 250 koní. Po zažehnutí hrozby jezdectva se Prusové pokusili pronásledovat nepřítele alespoň pěchotními jednotkami, ty ale zastavilo rakouské dělostřelectvo, kryjící ústup z bojiště.

Největší polní bitva, jakou české země kdy spatřily, utichala. Z bojujících asi 215 000 spojeneckých vojáků jich bylo v řezí zabito či raněno téměř 24 000, dalších skoro 13 000 padlo do zajetí a neceých 8 000 zůstalo nezvěstných. „Severní“ armáda tedy přišla o více než 44 000 mužů. Pruské armády oproti tomu ztratily na padlých a raněných téměř 9 000 vojáků a dalších 300 bylo nezvěstných. Pohled na bojiště, kde krvácelo více než 32 000 vojáků, se každému vryl do paměti.

Útok rakouského záložního jezdectva u Střezetic na reprodukcii obrazu Václava Sochora

Pruský král Vilém I., doprovázený Bismarckem v uniformě majora pruské zeměbrany, sledoval bitvu u Hradce Králové ze štábu pruské 1. armády

Saský 10. pěší prapor kryje ústup spojeneckého levého křídla u Probusi

Ústup rakouské armády a bitva u Tovačova a Dubu nad Moravou 15. července

Polní zbrojmistr Benedek během organizování ústupu podal mimořádný výkon, osobně zasahoval a organizoval vojsko v neohroženějších úsecích. Přesto rakouská armáda ustupovala z bojiště ve značném chaosu. Pro případ ústupu sice byly připraveny přechody přes řeku a dispozice je jasně určovala konkrétním jednotkám, v nastalém zmatku se jí ale mnoho vojáků neřídilo, a tak došlo ke shromáždění vojska před uzavřenou hradeckou pevností. Až kolem desáté večerní rozhodl velitel pevnosti (proti dřívějším rozkazům) otevřít brány a umožnit průchod armády. Prusové sami byli natolik vyčerpaní, že ustupující nepronásledovali.

Další ústup „severní“ armády směřoval k Olomouci, kde se mělo otřesené vojsko konsolidovat. Prusové po bitvě také museli soustředit síly. Zároveň vyzvali ke kapitulaci velitele pevností Josefov a Hradec Králové a po obdržení negativní odpovědi vyčlenili VI. sbor k blokování pevností. Po několika dnech odpočinku vyslali gardovou zeměbrannou divizi obsadit Prahu, „labská“ armáda vyrazila přes Jihlavu na Vídeň, 1. armáda směrem na Svitavy a 2. armáda měla pronásledovat Rakušany směrem k Olomouci.

Rakouský ústup krylo jezdecktvo, které se opakovaně střetlo s Prusy v menších srážkách a šarvátkách, například u Dražkovic, Chrudimi, Svitav, Opatova či u Rudoltic. Dne 8. července byl jmenován velitelem „severní“ armády arcivévoda Albrecht, následující den dorazil Benedek do Olomouce, kde se mezi 10. a 13. červencem soustředila celá „severní“ armáda. K bojům jezdecktva docházelo i na postupu „labské“ a 1. armády, například 10. července u Žďáru nad Sázavou, o den později u Tišnova či 12. července u Martínkova.

Arcivévoda Albrecht dorazil 13. července do Vídně a k její obraně formoval opevněné předmostí na Dunaji u Florisdorfu, kam se přesouvaly jednotky „italské“ armády. Aktivizováno bylo také pět parníků dunajské flotily. Nový vrchní velitel věřil v možnost obratu ve válce a byl ochoten pokračovat v boji, neboť pruské zásobování odkázané na železniční spojení (které ovšem z valné části blokovaly rakouské pevnosti Josefov, Hradec Králové, Terežín a Olomouc) začínalo váznout. V té době se ale již dostali ke slovu diplomaté a začalo se jednat o příměří.

K Vídní se podle instrukcí arcivévody Albrechta měla přesunout i „severní“ armáda, neboť na dunajské linii se měly soustředit všechny rakouské jednotky. Proto 14. července část sil vyrazila od Olomouce k Tovačovu a Kojetínu. U Tovačova se slabý odřad Thunova II. sboru dostal 15. července do boje se silnějšími pruskými jednotkami 2. armády, postupujícími od Prostějova. Následně se rozhořel chaotický boj, do něhož se zapojily i jednotky rakouského VIII. sboru v prostoru mezi Tovačovem a Dubem nad Moravou a během něhož byl ohrožen i štáb polního zbrojmistra Benedeka.

Střetnutí skončilo rakouským ústupem a prokázalo, že rakouská armáda je po bitvě u Hradce Králové silně otřesena. Boj si vyžádal oběti více než 1 600 rakouských vojáků a méně než 250 Prusů. Bitva u Tovačova a Dubu znamenala pro „severní“ armádu uzavření cesty na Vídeň podél řeky Moravy. Další ústup k rakouské metropoli bylo nutné směřovat přes karpatské průsmyky do údolí Váhu a dále přes Bratislavu.

Rakouská přilba pro dragouny a kyrysnyky a rakouská důstojnická kyrysnická přilba plukovníka von Baertlinga od kyrysnického pluku č. 8 po bitvě u Střezetic

Srážka rakouského hulánského pluku č. 6 s pruskými hulány u Opatova 8. července, jeden z drobných rakouských úspěchů, který neměl na výsledek války žádný vliv

Mým Národům!

Težké neštěstí, které Moje severní armáda, přes hrdecký odpor, potkala, nebezpečnost, které tím nastalo vlasti, neomluví vojny, které zahubí Me milované království české stihají a jiným částem říše hrozí, holostně nenahraditelné ztráty pro tolik tisíc rodin, dojalý es nejsilnější srdce Me, které tak otcovsky vrouceně pro blaho národův Mých cítí.

A však důvěra, kterou jsem ve Svém manifestu z dne 17. června vyslovil, důvěra ve Vaši nepodvrácenou věrnost, oddanost i obětivost, důvěra ve srdečnost Me armady i v neštěstí nezakomou, důvěra v Boha i v Moje duhře, svatě právo nezachvěla se ve Mně ani na okamžik.

Obrátil jsem se k císaři Francouzskému a zprostředkování příměří ve Vlastech. Nadešel jsem nejen vzájemnost es nejochotnější, nýbrž císař Napoleon nabídl se vlastním puďem a ve slechetném úmyslu, další krveprolití zastavit, že chce táz zprostředkovat, aby se stalo příměří s Pruskem i zavedlo vyjednávání o mír.

Jsem hotov, učinit mír pod výminkami čestnými, aby krveprolití a zahnulým útrpním vojny stal se konec, a však nikdy nevolím v uzavření míru, kterým by zahnulý výminky mocného postavení Me říše zviklány byly.

V tom puđu jsem odhodlan k boji es nejtesim i sem v tom přivolením Mých národův jist.

Všecky oddily vojska po hotové jsouci sestředují se, a odvadem nariženým i četnými důstojníky, které nově ozývající vlastenecký duch vsude do zbraze volá, doplňují v mezeru vojska.

Hakousko bylo neštěstím třez zastřeno, není ale oddily zhaveno, není uchýleno.

Národové Mají důvěru ve Svého císaře!

Národové Hakousi neukazali se nikdy většími, než v neštěstí.

I Ja chci následovat příkladu praotců Svých a s neodvratnou důvěrou v Boha, a odhodlaností a vytrvalostí kračet před Vami.

Dáno v Moje seštině a řízkém hlavním městě Vídní dle: desátého července roku tisíceho osmístého sedesátého šestého.

František Josel v. r.

Provolání císaře Františka Josefa I. Mým národům datované 10. července 1866 vyzývá k vytrvalosti a loajalitě v těžkých chvílích porážek

1866

Bitva u Lamače 22. července a mírové rozhovory

Posledním větším střetnutím na „českém“ bojišti války roku 1866 se stala 22. července bitva u Lamače, nedaleko Bratislavy. Ačkoliv bylo již ráno známo, že toho dne v poledne vstoupí v platnost příměří, Prusové se chystali získat ještě před jeho uzavřením přístup k bratislavskému mostu přes Dunaj. Útok zahájila Franseckého 7. divize a část 8. divize a zpočátku se Prusům dařilo, když Bosseho brigáda obešla a ohrozila rakouský bok.

Poté ale nastoupily do boje rakouské posily od Thunova II. sboru a početní převaha se stala výhodou Rakušanů. Thun obdržel rozkaz bránit Bratislavu za každou cenu a podařilo se mu obchvatem ohrozit tyl Bosseho brigády, která se stáhla do obrany. Bitva nebyla dobojována do konce, neboť mezi dvanáctou a třináctou hodinou zastavovali parlamentáři se zprávou o příměří boj přímo na bitevní linii. Boje u Lamače připravily Rakušany o téměř 470 vojáků, Prusy stály více než 200 mužů.

Od poloviny července se rakouští diplomaté pokoušeli o uzavření příměří. Nicméně Prusové si byli vědomi, že čas hraje pro Rakušany, a tak byli ochotni přijmout jen taková jednání, která by vedla k trvalému míru. Proto k jednacímu stolu zasedli zástupci Pruska, Rakouska, Itálie a zprostředkovatelské Francie až 23. července v Mikulově. Hlavně zásluhou Bismarcka byly mírové podmínky pro Rakousko velmi mírné a nepočítaly s anexí žádného z korunních území (s výjimkou Benátska, jehož odstoupení bylo sjednáno již před válkou), i když právě toto si musel Bismarck na Vilémovi I. nekompromisně vyvzdorovat. Nechtěl opakovat diplomatické chyby, jež před padesáti lety udělal francouzský císař Napoleon I., který tvrdými mírovými podmínkami fakticky uzavřel cestu k trvalému míru. Bismarck naopak plánoval budoucí spojení s poraženým Rakouskem a během mírových jednání dokonce hrozil skokem z okna, pokud král Vilém I. neupustí od anekčních požadavků.

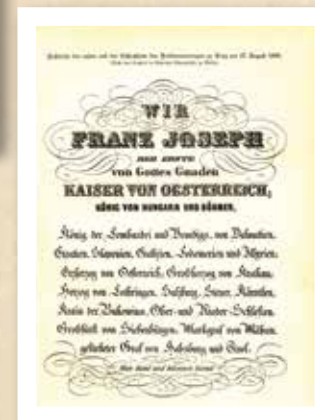
V dalších rozhovorech, které proběhly v pražském hotelu U Modré hvězdy, byly stanoveny konečné mírové podmínky. Podpisem pražského míru 23. srpna 1866 se Rakousko „pouze“ zavázalo vystoupit z Německého spolku, který tím zanikl, a vzdát se práv na Holštýnsko. Dále mělo zaplatit válečné reparace ve výši 40 milionů zlatých, z nichž 20 milionů bylo umořeno pohledávkami v Holštýnsku a výplatou válečných rekvizic v Čechách. Na území bývalého Německého spolku vznikl Severoněmecký spolek pod vládou Pruska, který zahrnoval i anektované Hannoversko a Sasko, jemuž ale zůstala částečná autonomie. Jihoněmecké státy měly mít do budoucna možnost se ke spolku připojit, k čemuž došlo po německo-francouzské válce v letech 1870–1871. Pražský mír se tak stal důležitým bodem na cestě Německa ke sjednocení. Zároveň jednoznačně nasměroval další mocenské ambice Rakouska mimo střední Evropu – na Balkánský poloostrov. Ale to je již historie jiných válek.

Polní podmaršál Karl hrabě Thun-Hohenstein (24. 1. 1803 – 16. 1. 1876). Během revolučních válek v letech 1848–1849 byl povýšen na generálmajora, za války proti Francii a Sardinii roku 1859 byl již polním podmaršálem. Roku 1866 velel rakouskému II. sboru. Přičinil se o zhroucení rakouského pravého křídla v bitvě u Hradce Králové a jeho velení se neosvědčilo ani v bitvě u Tovačova. Reputaci si částečně napravil rozhodným odporem za bitvu u Lamače. Celkově byl jeho výkon během války roku 1866 hodnocen podprůměrně, a proto byl již následující rok penzionován s čestným povýšením na polního zbrojmistra

Rakouská jezdecká pistole vzor 1862

První strana pražské mírové smlouvy podepsané 23. srpna 1866 v hotelu U Modré hvězdy

Parlamentáři s bílými prapory zastavují po poledni 22. července boj u Lamače

Boje po podepsání příměří, pevnosti ve válce, cholerová epidemie

Rakouské pevnosti měly během války důležitou úlohu, kterou z velké části splnily. Krakov a jeho posádka bránily postupu do rakouské Haliče z Horního Slezska a kontrolovaly železnici vedoucí do Olomouce. I v této oblasti došlo ke střetu s nepřítelem, neboť koncem června se Prusové v síle šesti praporů zeměbrany rozhodli překročit Vislu a obsadit železniční stanici v Osvětimi. Byli však odraženi a ztratili více než 170 mužů, zatímco Rakušané neceých 80. Znovu zasahovala krakovská posádka počátkem srpna do pronásledování Klapkovy legie.

Pevnosti Olomouc, Josefov, Hradec Králové a Terezín neumožňovaly Prusům využívat přílehlé železniční trať a vázaly početné pruské síly. Na obléhání Prusové neměli dostatek jednotek, a tak pevnosti pouze blokovali. Jejich obehnutí se proto projevilo na nedostatečném zásobování polních armád. Navíc Josefov a Olomouc se staly základnami pro českou domobranu zřízenou 14. července, jejímž sestavením byl pověřen setník Alfred Vivenot. Jeho 300–500 mužů poté uskutečnilo několik úspěšných přepadů zásobovacích kolon a na jeden den obsadilo Opavu, než byli zatlačeni do Hrubého Jeseníku.

K terezínské posádce se 27. července, v den, kdy končilo pětidenní příměří, nedostala informace o jeho prodloužení. Proto se z Terezína téhož dne vypravila diverzní skupina asi o 1 200 mužích (částech od pražského pěšího pluku č. 28), následujícího dne přepadla pruské hlídky a poté vyhodila do povětří železniční most u Neratovic, přičemž také přerušila telegrafní spojení. Rakušané při ztrátě tří mužů připravili nepřítele o téměř 180 vojáků a výrazně zkomplikovali pruské zásobování.

Posledním bojovým vystoupením celé války byl pochod exilové uherské Klapkovy legie do Uhér, který začal navzdory příměří 26. července. Uhrí postoupili ze Slezska přes Bohumín a Ostravu k uherské hranici, vyhlásili se pruským hlídkám, které je měly zadržet, a ráno 3. srpna vstoupili na území Horních Uhér. Poté, co zjistili, že proti nim Rakušané vyslali početné oddíly, se rozhodli vrátit zpět na Moravu. Celá expedice skončila 8. srpna tím, že Klapkova legie byla převezena železnici zpět do pruského týlu. Přes minimální vojenský význam celé akce se Prusům podařilo zajistit uherským legionářům v mírových podmínkách beztrestnost. V následujícím roce došlo k rakousko-uherskému vyrovnání a řada emigrantů, včetně generálmajora Klapky, se potom vrátila do své vlasti.

Podobně jako uherská emigrace se pokusila využít situace i česká politická emigrace, soustředěná kolem Josefa Václava Friče, již nemálo pomohl také Rudolf kníže Thurn-Taxis. Na rozdíl od Uhrů ale nedisponovala žádnou vojenskou silou, neboť více než 200 českých vojáků zůstalo v italské „uherské“ legii, kde spolu s Poláky marně čekali na zřízení slovanské legie.

Smutnou tečkou za tragickými událostmi války roku 1866 bylo rozšíření epidemie cholery, která v červenci začala kosit pruské vojáky spolehlivěji než nepřítel. Nedostatečná hygiena na mnoha místech, kde po bojích ležely stovky raněných, tomu nemálo napomohla. Od vojáků se nemoc rychle přenesla i na civilní obyvatelstvo. V habsburské monarchii se odhadují počty nakažených na přibližně čtvrt milionu obyvatel, přičemž zemřelo asi 120 000 lidí (na Moravě a ve Slezsku kolem 50 000, v Čechách kolem 30 000 stejně jako v Uhřích a v Dolních Rakousích asi 10 000 obyvatel).

Srážka rakouských hulánů s pruskými zeměbraneckými hulány u Osvětimi

Vystoupení české protihabsburské emigrace se nakonec omezilo jen na vydání a rozšíření brožury „Pláč Koruny české čili upřímná slova Staro-Čecha propověděná milým krajanům léta 1866“, jejíž politický dopad nebyl valný

Zničený železniční most přes Labe u Neratovic

150. výročí bitvy u Hradce Králové

© Ministerstvo obrany České republiky – VHM Praha 2016

Autor: Mgr. Zdeněk Munzar, BBus. (Hons.), DiS.

Obrazové materiály: VHM Praha

Grafické zpracování: Adéla Zemanová

